

Kela
KKRL-hankkeet

Markkinoiden Toimivuus ja Kilpailu Yksityisissä Terveyspalveluissa Osahanke 2

Hankkeessa tutkittiin markkinoiden toimintaa ja kilpailua potilaan valitsemisessa yksityisissä terveyspalveluissa Suomessa. Osahankkeessa 2 tarkasteltiin erityisesti hintainformaation lisäyksen vaikutuksia hintatasoon eri lääkäripalvelujen ja MRI-kuvausten alalla. Tutkimuksessa hyödynnettiin ekonometrisia menetelmiä ja Kelan rekisteriaineistoa vuosilta 2008–2018, ja se tuotti tietoa markkinoiden toiminnasta ja kilpailuun vaikuttavista tekijöistä yksityisellä terveyspalvelualalla. Tuloksia voidaan hyödyntää sairaanhoitovakuutuksen kehittämisessä sekä yleisemmin kilpailun ohjausvaikutusten hyödyntämisessä terveydenhuollon kontekstissa hyvinvointialueilla tai kilpailuviranomaisen toimesta.

1. Hintainformaation julkaisu yksityisen terveydenhuollon markkinoilla muodosti tutkimusasetelman

Hintainformaatio on lisääntynyt Suomen yksityisen terveydenhuollon markkinoilla tasaisesti internetin käytön valtavirtaistuttua, mutta myös hyppäyksittäin, kun kuluttajille on avattu erityyppisiä hintavertailusivustoja, josta hinnat ovat tarkasteltavissa palveluittain. Vuoden 2012 huhtikuussa Kela julkaisi Kelasto-tietopalvelussaan eräiden palvelujen alueellisia keskihintoja ja vuoden 2015 joulukuussa avattiin Lääkärihint.fi, joka mahdollisti tiettyjen palvelujen hintavertailun ensi kertaa toimipisteittäin. Hyödynsimme tutkimuksessa eroja hintainformaatiojulkaisuihin sisällytetyissä toimenpiteissä muodostaaksemme altistus- ja verrokkiryhmät ja analysoimme difference-in-differences -menetelmällä hintainformaatiojulkaisujen kausaali vaikutuksia hintoihin.

Yleisen kilpailuteorian mukaan hintainformaation lisäys lisää kilpailua ja laskee hintatasoa, ja valtaosa empiirisestä kirjallisuudesta tukee teoriaa. Epätäydellisen kilpailun todellisuudessa on kuitenkin osoitettu, että mikäli markkinat ovat kollusiiviset, hintainformaation taso on lähtötilanteessa hyvin matala ja informaation lisäys on hyvin pieni, hintainformaation lisäyksen vaikutus saattaa olla myös päinvastainen johtaen kilpailun heikentymiseen ja hintojen nousuun.

2. Lannerangan Magneettikuvausmarkkinoiden kehittyminen 2008-2017

Lannerangan MRI:n tarjonta on noin tuplaantunut toimipisteiden ja kuvausten lukumäärällä mitattuna ajalla 2008-2017. Yritysten lukumäärä lähes kaksinkertaistui vuoteen 2014 mennessä, jonka jälkeen se kääntyi laskuun yrityskauppojen myötä. Markkinarakenne myös ensin hajautui 2014 asti, jolloin kuvausten hinnat pääsääntöisesti laskivat. Sitten markkinoiden hieman keskittyessä keskihintoissa oli lievää nousua tai vakiintumista. Tämä tukee kilpailun toimivuuden oletusta, jonka mukaan hajautuva markkinarakenne lisää kilpailun painetta ja johtaa alhaisempiin markkinahintoihin. Markkinarakenteen hajautuessa eri teknologian ja kuvalaajuuden MRI-toimenpiteiden hinta- ja omavastuuhaarukka lisäksi kaventui. Havaintomme perusteella lannerangan MRI-toimenpiteet lienevät läheisiä substituutteja.

Lannerangan MRI:n toimialalla erottui tarkasteluajalla kaksi kehityskautta: Vuosina 2008–2014 toimialalle saapui paljon uusia yrityksiä ja toimipisteitä, mutta tuotanto ei kasvanut samassa suhteessa. Hintataso pysytteli korkealla, mikä mahdollisti tehottoman tuotannon väliaikaisesti. Vuonna 2014 tapahtui käänne, kun Cityterveys tuli markkinoille skaalaetuja hyödyntävällä liiketoimintamallilla kilpailijoitaan alhaisemmin hinnoin. MRI-kuvausten ja niihin lähettävien lääkäreiden määrä kääntyivät huomattavaan nousuun. Vaikuttaa siltä, että Cityterveys tavoitti palveluillaan uutta asiakaskuntaa sellaisten lääkäreiden vastaanotoilta, joilta potilaat olivat aiemmin siirtyneet julkiselle sektorille. Cityterveysttä seuraten alan muut yritykset laskivat hintoja, uusien toimipisteiden perustaminen väheni, ja alalla ryhdyttiin toteuttamaan runsaasti yrityskauppoja. Nämä saattavat olla kiristyneen kilpailutilanteen seurauksia. (Hiltunen, 2019)

3. MRI markkinoilla hinnat laskivat 11%, kun hinnat julkaistiin palveluntuottajittain

Hiltunen (2022) selvitti tutkimuksessaan yksityisten MRI-hintojen julkaisun kausaali vaikutuksia hintoihin difference-in-differences -menetelmällä. Kelan Kelasto-tilastotietokannan hintajulkaisulla ei ollut tilastollisesti merkitsevää vaikutusta MRI:stä maksettuihin hintoihin eli julkaisu ei lisännyt hintavertailua tai -kilpailua siten, että kuluttajat olisivat säästäneet. Tulos ei yllätä, sillä Kelasto julkaisi vain kunnittaisia keskihintoja ja vertailun tekemiseksi palveluntuottajien hinnat olisi yhä julkaisun jälkeenkin pitänyt selvittää yksitellen.

Lääkärihint.fi-sivuston avaaminen laski julkaistujen MRI-kuvauksista maksettuja hintoja keskimäärin 11%. Kun markkinareaktiota tarkasteltiin kvartaaleittain, havaittiin lisäksi, että hinnat laskivat heti ensimmäisenä julkaisun jälkeisenä kvartaalina n. 7 prosenttia, ja ero kasvoi 6. kvartaaliin mennessä melko tasaisesti n. 15:een prosenttiin. Lisäksi hintojen havaittiin laskeneen eniten keskittyneemmällä markkinoilla, missä kilpailijoita oli vähiten ja hintojen lähtötaso oli myös korkeampi. Hintojen julkaisu siis kiritti kilpailua, ja hinnat laskivat eniten siellä, missä tuottajilla oli entuudestaan eniten monopolivoimaa. Potilaiden vaihtamiskäyttäytymistä ei kyetty seuraamaan aineistosta suoraan, mutta markkinahintojen aleneminen selittynee sekä potilaiden aktiivisemmalla hintavertailulla että palveluntuottajien hinnan alennuksilla.

Suomen yksityisen terveydenhuollon rahoitusjärjestelmän omintakeisuudesta huolimatta tulokset olivat samaa suuruusluokkaa kansainvälisen kirjallisuuden kanssa, joissa diagnostisten palvelujen hintojen on havaittu laskevan 13-18 % erityyppisten hintaläpinäkyvyyttä lisäävien interventtioiden seurauksena.

4. Erikoislääkäripalveluissa hintavaikutus oli huomattavasti vähäisempi 1,7%

Kalle Rautava selvitti Pro Gradu tutkielmassaan (2022) samankaltaisella tutkimusasetelmalla ja menetelmällä Lääkärihint.fi-sivuston julkaisun vaikutuksia hintoihin yksityisissä erikoislääkäreiden vastaanottopalveluissa. Yksityisten erikoislääkärien vastaanottojen hintojen havaittiin laskeneen 1,7 % lisääntyneen hintainformaatioon seurauksena, mutta periodeittain tarkasteltuna vaikutus vaikutti lyhytaikaiselta. Tulos vastaa Yhdysvaltojen lääkäripalvelumarkkinoilla saatuja tuloksia. Alueellinen ja erikoisaloittainen tarkastelu lisäksi paljasti, että alueiden ja erikoisalojen välisissä hintavaikutuksissa oli suuria eroja. Vaihtelu selittynee alue- ja tuotemarkkinoittain vaihtelevilla taustatekijöillä, kuten väestön palvelutarpeen eroilla.

MRI- ja erikoislääkäripalvelujen välinen huomattava ero lääkärihint.fi –sivun julkaisun hintavaikutuksessa vastaa myös kansainvälisissä empiirisissä tutkimuksissa saatuja tuloksia. Diagnostiset palvelut, kuten MRI, ovat homogeenisia ja siten helposti keskenään vertailtavissa pelkän hintatiedon perusteella. Erikoislääkäripalvelut ovat puolestaan erittäin heterogeenisiä mm. lääkärin kokemuksen, osaamisen ja muiden laadullisten tekijöiden vuoksi, mikä heikentää palvelujen vertailtavuutta.

5. Kelan hintavertailusivustojen kehittämisellä mahdollisia lisäsäästöjä saavutettavissa

Tulostemme mukaan hintojen läpinäkyvyyden lisäämisellä on mahdollista edistää kilpailun toimivuutta yksityisillä terveyspalvelumarkkinoilla ja saavuttaa säästöjä palveluista maksaville tahoille: potilaille, yksityisille vakuutusyhtiöille sekä Kelalle. Vaikutukset kuitenkin vaihtelivat palvelualoittain, toimenpiteittäin, alueittain, periodeittain ja suhteessa kilpailutilanteeseen sekä riippuen hintajulkaisun tyypistä. Tuloksemme eivät olekaan suoraan yleistettävissä kaikkiin yksityisiin terveyspalveluihin tai interventioihin samanlaisena. Hintaläpinäkyvyyden lisäyksen vaikutuksia onkin syytä arvioida eri terveyspalvelujen piirteet, intervention yksityiskohdat ja kilpailutilanne alueellisine eroineen huomioiden.

Etenkin homogeenisissä palveluissa, joissa hintojen kysyntäjousto on suurempi, hintaläpinäkyvyyden lisäämisen vaikutusten voidaan odottaa olevan merkittäviä. Kansainvälisten arvioiden mukaan kysyntä on kuitenkin hintajoustavaa vain n. 30-40 %:ssa terveyspalveluja, joten suuressa osassa palveluja vaikutuksen odotetaan jäävän pieneksi. Myös markkinoiden kilpailutilanteella, hintainformaation lähtötasolla ja lisäyksen määrällä tiedetään olevan vaikutusta hintavaikutuksen suuruuteen. Mikäli markkinat ovat kollusiiviset, pienellä hintainformaation lisäyksellä saattaa olla jopa hintoja nostava vaikutus. Etenkin MRI-markkinat olivat lääkärihint.fi -sivuston julkaisun aikaan poikkeuksellisen kiristyneessä kilpailutilanteessa, kun yleisesti ottaen nykytilanteessa Suomen yksityiset terveyspalvelumarkkinat ovat voimakkaasti keskittyneet harvalle muutamalle kilpailijalle.

Lääkärihint.fi -sivusto lopetti toimintansa vuoden 2022 alussa, joten nykyisin Suomen yksityisten terveyspalvelujen hintavertailua voi tehdä enää kahdella Kelan ylläpitämällä sivustolla: Kelastolla ei tässä tutkimuksessa havaittu hintavaikutusta ja hoitopaikanvalinta.fi -sivustoa ei tutkittu, sillä se ei julkaise MRI-hintoja, mutta senkin hyödyntämistä on arvioitu erittäin vähäiseksi. Olemassa olevien hintavertailualustojen kehittämisessä saattaisi siten olla yhä hyödyntämätöntä potentiaalia kilpailun edistämiseksi. Yksityisten terveyspalvelujen hintatietojen rekisterinpitäjänä Kelalla on keskeinen rooli hintavertailutiedon hallitsijana ja välittäjänä. Jotta hintavertailusivustot aidosti lisäisivät hintavertailua, huomiota tulisi kiinnittää erityisesti julkaistujen hintatietojen riittävän alhaiseen aggregointitasoon sekä sivustojen tunnettuuden lisäämiseen.

6. Julkaisut

Tulossa: Riina Hiltunen (2022) Does price disclosure promote competition in the private markets for MRI? Lähetetään julkaisuprosessiin BMC Health Services Research –lehteen toukokuussa 2022.

Kalle Rautava (2022) Hintainformaatiohokkien vaikutukset yksityisen terveydenhuollon palveluiden hintoihin. Pro gradu –tutkielma.

https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/153939/Rautava_Kalle_opinnayte.pdf?sequence=1

Riina Hiltunen, Hennamari Mikkola (2022) Hintojen läpinäkyvyydellä voidaan hillitä yksityisen terveydenhuollon hintoja. Kelan tutkimusblogi. Saatavilla: <https://tutkimusblogi.kela.fi/arkisto/6493>.

Riina Hiltunen (2019) Yksityisten magneettikuvausmarkkinoiden muutos kilpailun näkökulmasta vuosina 2008–2017. Terveystaloustieteenpäivien abstraktikokoelma 2019, s. 24-30. Saatavilla: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-265-9>.

Lisäksi valmisteilla on tieteellinen artikkeli Kalle Rautavan gradun pohjalta:

Kalle Rautava, Mika Kortelainen and Riina Hiltunen (2022) Does price transparency improve incentives for price competition in the markets for private physicians' services? Nordic Journal of Health Economics.

7. Seminaarit ja esiintymiset

MTV Uutiset (2022) Asiantuntija: Harva tekee hintavertailua. MTV-uutiset 2.5.2022. Saatavilla <https://www.mtv.fi/sarja/uutisaamun-uutiset-33001014/maanantai-3-5-klo-08-00-1595938>.

MTV Uutiset (2022) Yksityisten terveyspalvelujen hinnat nousseet reilusti muita palveluja vauhdikkaammin, kysyntää riittää silti etenkin lapsiperheissä: "Voidaan puhua kansan jakautumisesta kahtia". 2.5.2022. Saatavilla <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/yksityisten-terveyspalvelujen-hinnat-nousseet-reilusti-muita-palveluja-vauhdikkaammin-kysyntaa-riittaa-silti-etenkin-lapsiperheissa-voidaan-puhua-kansan-jakautumisesta-kahtia/8363496>.

Kalle Rautava (2022) Hintainformaatiohokkien vaikutukset yksityisen terveydenhuollon palveluiden hintoihin. Esitys Kelan ekonometristen menetelmien vertaistukiryhmässä 9.2.2022.

Riina Hiltunen (2021) Yksityiset terveyspalvelumarkkinat ja kilpailu. Luento Turun Kauppakorkeakoulun TSE EXE -johtamiskorkeakoulun SOTE-johtamisen koulutusohjelmassa TERVE2021.

Riina Hiltunen (2021) Promoting competition with price disclosure in the private markets for magnet resonance imaging (MRI). Esitys Kelan tutkimuksen työpajassa 2.9.2021.

Riina Hiltunen (2021) Promoting competition with increased price transparency in the markets for private MRI. Discussant: Visa Pitkänen (University of Tampere, Social Insurance Institution). Presentation at Health Economics PhD Student Workshop May 21st 2021.

Riina Hiltunen (2019) Yksityisten magneettikuvausmarkkinoiden muutos kilpailun näkökulmasta vuosina 2008–2017. Terveystaloustieteen päivät 2019.

Riina Hiltunen (2018) Kilpailu terveystaloustieteillä – uhka ja mahdollisuus. Luento Turun Kauppakorkeakoulun TSE EXE -johtamiskorkeakoulun koulutusohjelmassa: "Health Campus Turku (HCT) sote-johtamiskoulutuksen pilotti 2018" 25.10.2018.